

РАД НА ПРИКАЗУ НУМИЗМАТИЧКЕ ЗБИРКЕ РИМСКОГ НОВЦА СЕРГИЈА ДИМИТРИЈЕВИЋА

У два маха писали смо о Милановим интересовањима, погледима у односу према нумизматици, укључујући ту и његово креативно учествовање у публиковању три тома Сергијевих студија оваквог садржаја. Први пут смо, више биографски, указали на његово занимање за ову област у раном детињству, обраћајући пажњу на писање листа *Пионир* (1958), *Илустровану политику* (1960); а још као дете примљен је у Хрватско нумизматичко друштво, а потом и у Српско нумизматичко друштво. Почетком новог миленијума непосредније суделује у припреми за штампу очевог *Каталога збирке српског средњовековног новца* и сличним пословима.³⁶⁰ Други пут смо само сажето назначили појединости о Милановом доприносу штампању, условно речено, Сабраних нумизматичких дела С. Димитријевића.³⁶¹ При том смо објавили и *Записник о извршеној примопредајину нумизматичке збирке С. Димитријевића САНУ*, као и *Уговор о поклону САНУ нумизматичке колекције средњовековног новца С. Димитријевића*.³⁶²

360 Н. Цветковић, *Астроном – песник – друмовник М. С. Димитријевић*, стр. 213-222.

361 Напоменимо овде узгред да је М. С. Димитријевић, поводом десетогодишњег непрекидног чланства у Српском нумизматичком друштву примио *Диплому*, 31. VI 2016. 362 Исто, стр. 222-226.

Овде ћемо се позабавити Милановим студијским захватом и приказом збирке римског новца његовог оца Сергија Димитријевића:

– Врло давно, још у раном детињству, интересовао сам се за богату очеву збирку римског новца,³⁶³ што је била смештена у специјално направљеном ормарићу, са пуно преградних табли за смештај сваког комада. Тата је увек био вољан да ми, скоро у свакој прилици покаже и детаљно објасни, протумачи, шта представља сваки примерак новца. То је учинило да сам сваког римског владара чији се новац налазио у збирци, препознавао по лику и обличју; отац је у шали говорио да их разликујем и познајем по носу.³⁶⁴

После смрти Сергија Димитријевића, супруга Надежда, свесна да ће његов обиман и студиозан рад у области нумизматике понајдуже истрајавати, изразила је жељу и спремност да се систематизују и обједине у вишетомне целине све његове монографије и студије из области српске средњовековне нумизматике, што је и учињено.

– Својски, свим срцем, укључио сам се у припремање, реализовање и издавање изабраних нумизматичких текстова и дела. Мама испрва није имала довољно поверења у мене, па је у почетку ангажовала Ранка Мандића, али је убрзо препустила мени – каже Милан, правећи прикладан увод.

– Ти си, колико сам запазио, „васкрсао“ и објавио неколико рукописа из ове области који су неко време чамели у Докторовој оставштини? – распитујем се узгред.

– Приредио сам за штампу и неколико необјављених текстова, а међу њима и онај што се односи на римски новац кован на територији Србије и Македоније, у сарадњи са Бојаном Борић Брешковић. То је после мамине смрти публиковано у часопису *Динар*³⁶⁵ – додаје Милан, прелиставајући у међувремену

363 *Рукописне белешке из разговора са М. С. Димитријевићем*, Београд, 5. I 2016.

364 Н. Цветковић, *Астроном – песник – друмовник М. С. Димитријевић*, стр. 101.

365 Сергије Димитријевић, *Локални римски новац са територије Србије и Македо-*

штампану Сергијеву књигу *Библиографија српске средњовековне нумизматике*, па наставља гласом прегатоца пуним сигурности и упорства, пошто је већ дубље зашао у један леп и изазован посао.

– Одувек сам желео да студијски представим татину збирку римског новца, за коју је помало сентиментално везано и моје рано детињство... За разлику од збирке српског средњовековног кованог новца, ова са римским златним и сребрним, није била комплетна, нити је имала студијски карактер. Но, и упркос томе што му је служила за размену, при набавци српског средњовековног и у друге сврхе, има своју одређену вредност, поготову када се ради о почети-ма његове разнолике колекционарске активности... Иако је она добрим делом отуђена, у једном тренутку сам иницирао снимање, фотографисање присутних примерака, са намером да их у погодној прилици опишем и објавим – саопшта-ва, пратећи како записујем ове детаље.

– Године 2015. започео сам са планским описивањем сваког појединачног примерка римског новца из очеве збирке. Основно дело и полазиште за мој приступ је *Roman imperial coins*, поред тога књига Коена и још Сергијев попис. То су ми најважнија студијска полазишта. Поред тога, користим и читав низ приступачних извора преко интернета, као што је *Енциклопедија британика*, расположиве каталоге, разне аукцијске пописе и књиге о нумизматици, доступ-не *on line*, нарочито преко *Google Books* – помиње оно што му је углавном на-домак руке, а може да буде темељна основа.

Склон планском и систематском приступу сваком послу, који организује сам или са сарадницима, додаје:

– Ставио сам себи у задатак, да поред свих студијских обавеза на пројекти-ма, започетих истраживања, редакторских и других послова, – свакога дана об-радим и опишем најмање пет новчића, имајући у виду прикупљену литературу, изворе и одговарајуће материјале и искуства – казује са пуно одлучности. При том ставља десну руку на један од рукописа уџбеника његових сарадника, који је марљиво редиговао и прошле суботе, у међупаузама рада на књизи *Записи о Сергију Димитријевићу II*, усрдно ми помажући у њеној финализацији.

Пошто сам писао и интерпретирао поједине описе српског средњовеков-ног новца³⁶⁶ од стране његовог оца Сергија, детаљније се интересујем за кон-цепцију, састав, садржај, метод истраживања и начин проучавања и описивања сваког комада римског новца:

– Одмах на почетку налази се име владара, на пример *Neron*, са годином царавања у загради (54-68). Потом следе основни биографски подаци у вези са рођењем, датумима...

Милан вади из приручне торбе одштампани папир са фотографијама кома-да новца (аверс и реверс) и гласно чита почетни део:

– *Lucius Domitius Ahenobarbus* се родио 15. децембра 37. у Анцијуму, као син Гнеја Домиција Ахенобарбуса и Агрипине Млађе, касније четврте жене

није, приредили Бојана Борић Брешковић и Милан С. Димитријевић, *Динар*, 2009, бр. 31, стр. 10-14.

366 Н. Цветковић, *Живети пуним животом – Животопис С. Димитријевића*, стр. 101-112.

цара Клаудија, који га је усвојио године 50. и прогласио за наследника, када је променио име у Nero Claudius Drusus Germanicus – Милан утањи гласом и прекиде читање продужавајући да тумачи појединости о Нероновом владању и почетку, под утицајем филозофа Сенеке и Бура. Али после Бурове смрти и повлачења Сенеке у приватни живот, догодио се преокрет, додајући како је екстравагантно живео, трошећи много новца на приређивање игара. А онда се враћа успореном прочитавању исписаног текста:

– Народ је сумњао да је он подметнуо велики пожар 64. године да би преуредио Рим по свом нахођењу. Године 68. избио је устанак у Галији, Шпанији и Африци – наводећи историјске чињенице о преторијанцима, који су га напустили, о бекству из Рима и самоубиству 9. јуна 68. године.

Спреман да у моментима заједничког рада, када му се учини да понестaje светла, – цитира последње Гетеове речи: *Светлости, светлости ми дајте!*, и овога пута кратак опис Нероновог живота завршава указивањем како су му наводно последње речи биле: *Qualis artifex pereo!* (*Какав уметник нестaje са мном!*). и ту, као спретан преводилац стихова бугарских песника, придодaje слободнији превод наведених Нероових речи: *Каквог уметника свет губи!*

Широким покретом руке, сав усредсређен на представљање римског новца и откривање његових лепота, Милан нам показује фотографије денара кованог 66–67. у Риму, тежине 2,91 гр. И скреће пажњу на текст испод аверса: „Глава Нерона, са лоровим венцем, окренута десно“, при том издваја натпис: IMP NERO CAESAR AUGUSTUS, а онда обраћа пажњу на опис реверса са Јупитером, који, наг до појаса, окренут лево, седи на престолу. Посебно је занимљиво што он у десној руци држи гром, један од његових симбола, а у левој скиптар – оличење врховне моћи и суверености.

Дивим се тој божанској и великодостојничкој симболици, вештини, складу и прецизности ковања, која плени истанчаностима и сразмером у сваком детаљу, укључујући ту и словне ознаке и престо, симбол духовне и световне владавине. Док се одушевљавам том уметничком красотом обликовања детаља на импозантном Јупитеровом престолу, наслону, драперју, Милан ме прекида:

– Обрати пажњу Нероновом аутентично датом лику; он је доиста тако изгледао скоро у свим појединостима ока, носа, браде, наизглед гломазног врата...

– Тешко ми је да поверујем како је то његов истински дочаран лик... Хајде, то око високог чела и фризура је могуће „извајати“, али та пластичност образа, ока, невероватно – прекидам га упадајући му у реч.

– Но, да видиш овај сестерциј са златастим одсјајем и ту уметничку вештину ковања новца у Риму 65. у Лугдунуму?! На аверсу је Неронова глава са лоровим венцем сва у знаку победе и тријумфа; а на доњем крају врата уски продужетак се завршава малом лоптицом – описује Милан овај новчић од посебне легуре орихалкума.

– Да ли та лоптица коју помињеш, можда симболизује Сунце или Месец што су оличење моћи богова и владара, повезаних са соларним и лунарним светковинама? – питам астронома који са пажњом анализира римски новац о

коме предано пише. При томе припомишљам на сличне астралне ознаке на српском средњовековном кованом новцу, о чему сам у два маха писао, полазећи од Миланових систематизованих истраживања космичких мотива у нашем новчарству.³⁶⁷

– И римски републикански и царски новац је богат сваковрсним мотивима, па разуме се и оним што се односе на васиону: звезде са више кракова, Сунце, Месец и слично. Можда ћу о томе писати, ако буде времена и прилике... Али, морам да истакнем да је све то, као овај лик Нерона – поново показује прстом на фотографију – неупоредиво тананије и суптилније обрађен, са пуно префињености, скоро у свакој црти и детаљу, са већим садржинским и тематским богатством и избирљивошћу...

Ове Миланове речи, и увид у део римског новца из Сергијеве збирке, упутили су ме на самокритичко размишљање о извесним претеривањима у оцени уметничко-естетских вредности лепоте српског средњовековног новца. Ако је то било мање или више прихватљиво у слободнијим уметничко-поетским интерпретацијама,³⁶⁸ када се даје размах лирским виђењима, чини се да нису одржива ни Сергијева, а још мање наша поређења са манастирским здањима и појединим фрескама, па и древним иконама...

– Римски денари са Нероновом главом на а версу и до појаса нагим Јупитером на реверсу, из 66-67. године, неупоредиво су лепше рађени но што је то случај са новцем краља Милутина, на пример – оцењује Милан истичући поново реалистичност приказа царског лика на новцу.

– То очигледно важи и за сестерциј од орихалкума кован 65. поготову када је реч о раскошном изгледу тријумфалне капије са Капитола у Риму, којој је на врху квадрига, док је са десне стране Викторија, крилата богиња победе – додајем задивљен тананим линијама графизма, стилизованим формама, изражајном пластиком. Нешто од тога може се видети и на новцу краља Милутина, али ни приближно са том прецизношћу, елеганцијом и ритмичким складом који доминира у римском новчарству.

– Можеш мислити са каквим мајсторством су то радили римски калупари, а како се то робусно, грубо и тврдо садељавало код нас – Милан гласно размишља, и напомиње да се на појединим комадима српског кованог новца не може оспорити поетичност, скромна вештина и обликотворност, спретност композиције, па и извесна реалистичност. Међутим, све то много заостаје за дивотом римског новчарства, које је у понечему скоро врхунска уметност – обрлаже Димитријевић своје компаративно виђење.

– У основи се слажем са свиме што си рекао и пуно сам ти захвалан за то што си ми приказао и ову врсту нумизматичке лепотности. Али, морам да приметим да и српски средњовековни новац има своје несумњиве чари, и да ма како скромна и неупоредива величина ковања нашег новца, ипак та уметност, коју је додирнуо и дух ренесансе, ни изблиза није довољно афирмисана и от-

367 Н. Цветковић, Космичко-поетске и симболичке визије у иконографији српске средњовековне нумизматике у делу Сергија Димитријевића I-II, у књизи Записи о Сергију Димитријевићу II, Алма, Београд, 2016, стр. 163-191.

368 Н. Цветковић, *Уметничко-поетске представе на српском средњовековном новцу*, Исто, стр. 101-112.

кривена и да јој тек предстоји лепа будућност и перспектива, баш захваљујући колекцији доктора Димитријевића и његовим књигама – образлажем свој став, задовољан што и српско средњовековно новчарство има одговарајуће место у ширем европском контексту, иако знатно заостаје за древним, римским кованицама.

– Овај римски новац из очеве збирке, коју сам ти показао, поред свих уметничко-естетских вредности, поседује и ону важну документарну. Помениути сестерциј са Нероном главом на аверсу и тријумфалном капијом на реверсу, једино је аутентично сведочанство о њеном изгледу, јер је после Неронове смрти 68. срушена, па о томе како је својевремено красила Капитол можемо да видимо захваљујући нумизматичким изворима – убедљиво наглашава Милан.

– И твој отац је у више махова указивао, и на делу показивао, да српско средњовековно новчарство, у недостатку архивских извора и грађе, може да буде и јесте прворазредни историјски извор, за онога ко то уме и може да сагледа – придружујем се Милановом становишту, уз припомисао да је он, као велики зналац и свестрано обавештен истраживач имао увид у примере сличне врсте, што је, захваљујући великој ерудицији, примењивао у продубљеном изучавању наше историје и нумизматике.

– Са обрадом римског новца из татине збирке почео сам половином децембра 2015. године и до првих дана јануара 2016. исписао сам 40 страна, заједно са научном апаратуром и фуснотама, укључујући ту и фотографије... У томе ми значајно користи познавање историје и то што сам похађао Класичну гимназију – Милан мало поћута, па одлажући копије страница текста, са денаром и сестерцијем на којима је лик Нерона, у шали набац:

– Кад се има у виду све оно на чему сам радио у области астрономије, студије, библиографија, пројекти, зборници, бугарска поезија, и сада ово што пишем о збирци римског новца, неко ће се у далекој сутрашњици можда запитати: *Колико ли је то било Милана С. Димитријевића?*

После ове тек натукнуте пошалице, прелазимо на припремање моје књиге *Записи о Сергију Димитријевићу*, коју тешко да бих морао финализирати без његове свесрдне и вишесмерне помоћи. Предлажем му да на крају књиге додамо моју реч захвалности за то његово несебично настојање.³⁶⁹

369 Н. Цветковић, *Захвалница*: Аутор дугује велику захвалност Милану С. Димитријевићу, астроному европског и светског гласа и имена, приређивачу постхумних *Нумизматичких дела* и многобројних текстова др Сергија Димитријевића:

- за стваралачку помоћ у обликовању и компоновању ових *Записа*;
- за корисне редакторске и друге сличне интервенције;
- за избор, техничку обраду (скенирање) илустративних прилога;
- за неговање и усавршавање култа породичних и других фотографија, зачетог од стране његовог оца Сергија; са обиљем сачуваних ликова и физиономија уважених породица: Димитријевић, Анђелковић, Цветковић Лешњак;
- за корисне критичке примедбе и побољшање неких одељака;
- за издвојено драгоцено време приликом дотеривања/усавршавања појединих

фрагмената;

- за успостављање целовитијег аксиолошког система и креативно изоштравање критеријума и мерила, до бескомпромисности;
- за братско разумевање и примерно стрпљење приликом дијалошких недоумица.

Са овом књигом, о нашем Великом Учитељу и Родитељу, заједно смо креативно узрастали, током њених подужих припрема за објављивање.